

Ninna Nyberg Sørensen

A MIGRÁNSOK HAZAUTALÁSAINAK GAZDASÁG- FEJLESZTÉSI DIMENZIÓJA¹

¹ Eredeti tanulmány: Sørensen, Ninna Nyberg (2004): *The Development Dimension of Migrant Remittances*. IOM, Department of Migration Policy, Research and Communications.



A hazautalásokat nem régóta értékeli fejlesztési eszközökként, ezért így a gazdasági fejlődésre gyakorolt hatásuk kapcsán még sok a nyitott kérdés. Ez a beszámoló elsősorban azokat az alapvető kérdéseket próbálja megválaszolni, amelyek a migráció és gazdaságfejlesztés összefüggéseiben a hazautalások szerepét érintik. Azon túl, hogy a tanulmány egy új fogalmi keret segítségével rávilágít a fejlődő országok számára történő hazautalások fontosságára, globális áttekintést nyújt a hazautalások áramlásának különböző formáiról, ezen áramlások dinamikájáról, valamint a fejlődő országokra tett lehetséges gazdaságfejlesztő hatásairól. A tanulmány végül arra kínál ötleteket, hogy megfelelő közpolitikai intézkedésekkel hogyan lehetne hozzájárulni a hazautalások hatékony gazdaságfejlesztési eszközökké válásához.

BEVEZETÉS

A nemzetközi migráció nem csak a migráns egyének életét alakítja át, hanem családjaik otthoni közösségen belüli helyzetét is. Mára a hazautalások a migránsokat és az őket küldő társadalmakat összekötő kapocs leglátványosabb elemévé és legfontosabb mércéjévé váltak, a munkaerőt exportáló országok gazdaságára kifejtett hatásuk révén pedig a migrációs tapasztalat egyetlen számszerűsíthető jellemzőjeként ismertek. 2003-ban a Világbank éves *Global Development Finance* (Globális fejlesztésfinanszírozás) jelentése hivatalosan is úgy ismerte el a hazautalásokat mint a külföldről érkező fejlesztési pénzek egyfajta forrását. Kiindulva a 2000-es évek 72 milliárd dollárra becsült értékéből, a hazautalások a fejlődő világ országaiba irányuló pénzmozgásoknak egy jelentős részét teszik ki, és lényegesen meghaladják az ezeknek az országoknak nyújtott hivatalos fejlesztési támogatások összegét, a tőkepiaci mozgásokat, valamint az országokba áramló külföldi működőtőke-beruházások több mint felét. A hazautalásoknak a fejlődő világban betöltött jelentős szerepét mutatja az is, hogy becslések szerint globálisan az összes hazautalás 60 százaléka a fejlődő országokba érkezik. Ebből a legnagyobb mennyiséget az alacsonyabb közepes jövedelmű országok kapják, noha a hazautalások összes nemzetközi tőkeáramláshoz viszonyított aránya jóval magasabb lehet az alacsony jövedelmű országok esetén (Gammeltoft 2002). A migránsok transzfereinek létező gazdaságfejlesztési dimenzióját még jobban alátámasztja, hogy a hazautalások a piaci tőkeáramlásoknál stabilabbnak tűnnek és hogy a gazdaság ciklusos változásainak is kevésbé vannak kitéve (Ratha 2003: 160). A továbbiakban tehát azt a következtetést lehet levonni, hogy a pénzbeli hazautalások rendkívül fontos szerepet játszanak sok fejlődő ország pénzügyeiben, és nélkülözhetetlenek a szegény egyének és közösségek számára szerte a világon.

A fejlesztési politikák hangsúlyát ma egyértelműen a szegénység enyhítése, valamint a Millenniumi Fejlesztési Célok elérése képezi, ami a szélsőséges éhezés és szegény-

ség felszámolása mellett olyan célkitűzéseket is fő helyen említ, mint az egészségügy és oktatás, nemi egyenlőség és a nők hatalommal felruházása, a csecsemő- és gyermekhalálozás csökkentése, általános hozzáférés a biztonságos ivóvízhez és megfelelő tisztálkodási lehetőségekhez, illetve a vidéken és a városi szegénynegyedekben élők életkörülményeinek javítása. Mivel a hazautalásokkal foglalkozó kutatások nagy része a gazdasági fejlődés szemszögéből tekint a kérdésre, a vizsgálódások középpontjába főként a helyi gazdaságok termelő tevékenységéhez való – beruházások révén megvalósuló – hozzájárulás volume-ne és kiértékelése, valamint a transzferek csatornáinak, az érintett pénzüsszegek nagyságának és a hazautalásokat befolyásoló tényezőknek a meghatározása került. A háztartásokra vagy közösségekre fókuszáló megközelítések ugyanakkor azt is jelzik, hogy a hazautalásoknak köszönhetően növekednek a bevételek, az utalásokat fogadók számára lehetőség nyílik a szegénységből való kiemelkedésre, iskolák és kórházak építése válik lehetővé (Martin et al. 2002). 74 fejlődő ország adatait felhasználó újabb empirikus kutatások jelzik, hogy átlagosan, ha egy ország népességéből a nemzetközi migránsok aránya 10 százalékkal megnő, az 1,6 százalékkal tudja csökkenteni a népesség azon tagjainak arányát, akik napi 1 dollárnál kevesebb összegből kell, hogy megéljenek. Hasonlóképpen, a hazautalások GDP-n belüli részarányának 10 százalékos növekedése a szegénység 1,2 százalékos csökkenéséhez vezet (Page és Adams 2003).

Mindezen bizonyítékok ellenére maradnak megválaszolatlan kérdések, mint például az, hogy a hazautalásokat hogyan használják fel, illetve hogyan lehetne felhasználni a fejlődés előmozdítására, különösen figyelembe véve azt, hogy a jelenlegi közpolitikai ösztönzők, általános vélekedések szerint, nem bizonyultak a hazautalások fejlesztési irányú becsatornázásában hatékonyak (Black 2003).

A hazautalásokat nem régóta értékeli fejlesztési eszközökként, ebből kifolyólag a fejlődésre tett hatásuk felmérését illetően sok a nyitott kérdés. Ez a beszámoló azokat az alapvető kérdéseket próbálja megválaszolni, amelyek a migráció és gazdaságfejlesztés összefüggéseiben a hazautalások szerepét érintik.

A beszámoló első része egy fogalmi keretet kínál a hazautalások fejlődő országokban betöltött szerepének megértéséhez. Az elemzések fő tárgyát képező pénzbeli hazautalások mellett a társadalmi hazautalások fogalmát is bevezeti. Majd a második rész egy globális áttekintést nyújt a hazautalások áramlásának típusairól, ezen áramlások dinamikájáról, valamint a fejlődő országokra – ideértve a konfliktusok sújtotta országokat is – tett lehetséges gazdaságfejlesztő hatásairól. A konfliktusok sújtotta országokba irányuló hazautalásokra a beszámoló harmadik része szolgál példákkal. A negyedik rész a főbb szereplőket, valamint a transzferek különféle csatornáit térképezi fel (ezen fejezetek a jelen kiadásban azonban kimaradnak – a szerk.). A migránsok haza irányuló utalásai kétségtelenül a leglátványosabb, de mégsem az egyetlen fontos

formája az anyaország gazdaságához való hozzájárulásnak. A migráció gazdasági dinamikájának meghatározásához más területeket, így a migránsok üzleti beruházásait, a helyi fejlesztések közösségi alapú támogatását, a ötlet- és tudásátadást, valamint a helyi termékek és szolgáltatások irányába megnövekedő, ezáltal a nemzetgazdaságot bővíteni képes keresletet is meg kell vizsgálni. Erre az ötödik és a hatodik részben kerül sor. A rendelkezésre álló másodlagos adatok segítségével a hetedik részben kerül áttekintésre, hogy a nemzetközi fejlesztési szervezetek újabban milyen formában szenteltek figyelmet a hazautalások hatásaira, és hogy mindez milyen következménnyel járt a kutatási és fejlesztési stratégiákra (jelen fordításban azonban ezen rész is kimarad – *a szerk*). A beszámoló végül arra kínál ötleteket, hogy megfelelő közpolitikai intézkedésekkel hogyan lehetne hozzájárulni a hazautalások hatékony gazdaságfejlesztési eszközökké válásához.

1. A HAZAUTALÁSOK SZEREPÉNEK MEGÉRTÉSÉT ELŐSEGÍTŐ FOGALMI KERET

A hazautalások és a gazdaságfejlesztés közötti kapcsolat tisztább megértése céljából szükséges, hogy jobban megvizsgáljuk, konkrétan mik azok, amelyeket a migránsok származási országukba küldenek, a különféle transzfereknek milyen mechanizmusai vannak, és hogy milyen tényezők azok, amelyek meghatározzák ezen transzferek hatását. Mivel a hazautalások különböző kontextusban más és más jelentéssel bírnak, és ennek megfelelően a róluk alkotott fogalmak és mérőszámok is hihetetlenül változatosak, az alábbiakban lássunk néhány definíciót.

PÉNZBELI HAZAUTALÁSOK

Általános meghatározás szerint hazautalásnak nevezzük egy migráns keresetének azt a részét, amelyet a migrációs célállomásról a származási helyre visszaküld. Habár természetbeni hazautalások is léteznek, maga a 'hazautalás' kifejezés általában csak a pénzübeli transzfereket jelöli. Az erről szóló irodalom nagy részében a fogalom még inkább le van szűkítve a *bevándorló munkavállalók hazautalásaira*, azaz a munkával rendelkező migránsok családjuknak, illetve otthoni közösségeiknek küldött készpénzátalásokra (Van Doorn 2001). Azzal együtt, hogy a vendégmunkások hazautalásai valószínűleg a globális hazautalások áramlásának legnagyobb részét teszik ki, ez a beszámoló egy szélesebb definíciót alkalmaz, amely a hazautalások fogalmához tartozónak tartja a menekültek, valamint olyan más migránsok hazautalásait is, akik nem részesülnek a migráns munkavállalókéhoz hasonló legális státusz előnyeiből.

TÁRSADALMI HAZAUTALÁSOK

A migráció által előidézett változások nem kizárólag a pénzbeli hazautalások áramlásának a következményei. Ezek a folyamatok másféle forrásokból, például *társadalmi hazautalásokból* is táplálkozhatnak. A társadalmi hazautalások azon ötletek, gyakorlatok, identitások és társadalmi tőke összességéből tevődik össze, amelyek a fogadó országtól a küldő országok közösségei felé irányulnak. A társadalmi hazautalásokat a bevándorlók vagy ingázók maguk viszik anyaországaikba, de levélben, illetve más kommunikációs eszközök segítségével is közvetíthetők, ideértve a telefont, a faxot, az internetet és a videót is (Levitt 1996). Mindezek befolyásolhatják a családi viszonyokat, nemi szerepeket, osztály- és rasszalapú identitásokat, a politikai, gazdasági és vallási részvétel formáját. Mindaddig kevésbé vették figyelembe a társadalmi hazautalásokat, mint a makroszintű, globális kulturális és pénzáramlásoknak helyi szinten érvényesülő formáját, holott igen fontos szerepet játszanak annak megértésében, hogy a migráció hogyan módosítja az otthonmaradottak életét (Levitt 2001). Figyelembe véve, hogy a társadalmi hazautalások a gazdaságiakkal együtt történő jelenségek, ahhoz, hogy a gazdasági hazautalások folytonossága fennmaradjon, szükség lehet a normatív struktúrákban és általános gyakorlatokban történő változásokra is.

A hazautalásoknak egy pénzügyi és egyben társadalmi meghatározást adni abból a szempontból lehet előnyös, hogy mindez lehetővé teszi a migráció olyan társadalmi folyamatként való felfogását, amelyben a migránsok a gazdasági, társadalmi és politikai változások potenciális előmozdítóiként jelennek meg. De Haan (2000) érvelése szerint ez a megfelelő közpolitikák megtervezése szempontjából fontos, ugyanis „a migráció szerepének megértése hozzásegíthet olyan politikák megalkotásához, amelyek az emberek megélhetési stratégiáinak szempontjából relevánsabbak [...], illetve olyan intézkedéseket tehetnek lehetővé, amelyek - építve a különböző csoportok által saját migrációjukat elősegítő módszerekre, vagyis az emberek képességeire és tartalékaira -, támogatják a transznacionális vándorlást” (de Haan 2000: 4).

BELFÖLDI ÉS NEMZETKÖZI HAZAUTALÁSOK

A hazautalásokat országon belül és országok között is lehet küldeni. A belföldi, haza irányuló utalásokat olyan emberek küldik, akik származási országukon belül vándorolnak (ide tartoznak az országon belüli menekültek [*internally displaced persons*] is), míg a nemzetközi hazautalások esetében az országhatárokat átlépett migránsokról beszélünk. A földrajzi kategóriáknál azonban lényegesebb, hogy megértsük azt a szerepet, amelyet a migráció az általa érintett személyek megélhetési stratégiáiban betölt. A migráció jelentőségének megítélése általában az eltérő gazdasági területek elképzelésén és nem a származási és

célterületek egységes gazdasági térségként valóének elképzelésén alapul (de Haan 2000). Habár a fejlődő országok migránsai nagy valószínűséggel többet keresnek, ha külföldre vándorolnak, mégis akár országokon belül is óriási jövedelmi különbségek adódhatnak, a belföldi hazautalás költségei pedig általában alacsonyabbak, mivel mentesülnek a pénz-váltás költségei és a kapcsolódó pénzügyi szabályozások alól (van Doorn 2001).

EGYÉNI ÉS KOLLEKTÍV HAZAUTALÁSOK

A hazautalások nagy része egyéni transzfer, amelyet egyes migránsok küldenek; egy kisebb részük azonban kollektív hazautalás formájában kerül a származási helyre, közösségi vagy egyházi csoportokon keresztül. Ez utóbbi formát általában az ún. „migráns egyesületek” (*hometown association* – HTA) teszik lehetővé, amelyeket a küldő országok ugyanazon városából vagy körzetéből származó migránsok alkotnak, valamint olyan, többé-kevésbé szervezett csoportok, mint például a menekültek csoportjai, a kisebbséghez tartozó szakmabeliek csoportjai, vagy akár virtuális, az interneten szerveződő menekültszervezetek (ilyen például a Somali Forum vagy a Tamil Eelam). A HTA-alapú kollektív hazautalásokra ösztönözhet a HTA-k által gyűjtött pénz kormányzati kiegészítése, ugyanakkor egy másik megközelítés szerint érdemes aktívan bevonni a HTA-k befektetéseit fejlődő országok kisvállalkozásaiba és munkahelyteremtő projektjeibe (Lowell és De la Garza 2000).

A TRANSZFEREK FORMÁI

A pénzbeli hazautalásokat formális és informális csatornákon keresztül egyaránt lehet küldeni. A *formális hazautalások* közé tartoznak a bankokon, postán, váltóirodákon és pénzküldő szolgáltatásokon (pl. Western Union, Thomas Cook és Money Gram) keresztül történő utalások, ezek összegét az IMF Fizetésimérlegről szóló Statisztikai Évkönyve alapján lehet kiszámolni. Az *informális hazautalásokat* ezzel szemben a migránsok általában saját kezűleg viszik haza (az otthoni látogatások alkalmával), vagy a család, barátok, pénzfutárok közvetítik.² Emellett bizonyos országok kiterjedt és hatékony rendszerekkel rendelkeznek az informális hazautalások megkönnyítésére, ilyenek például a *Hawala* Pakisztánban és

2 Athukorola (1993) érvelése szerint az az általános gyakorlat, miszerint az informális hazautalásokat a munkaerőt exportáló országból való devizaelszívargásokként értelmezik téves, az aggregált adatok ugyanis teljes két olyan hazautalást is magukba foglalnak, amelyek a hivatalos hazautalási számításokban még nem jelennek meg: 1. a hazatérő migránsok által vámmentesen behozott javakat (kézipoggyász vagy ajándék formájában); 2. a készpénz (vagy utazócekkék) formájában hazahozott megtakarításokat, amelyek végül formális vámeljáráson keresztül kerülnek be az országba, majd a helyi bankokban átváltják a helyi valutára azokat (és így „turistakiadásként” már megjelennek meg).

*A hazautalásokkal kapcsolatos számok és statisztikák a világban:
becslések vagy találgatások?*

A hazautalásokkal kapcsolatos statisztikák általában nem teljeskörűek, pontatlanok, ennélfogva megbízhatatlanok. Több tényező is hozzájárul ehhez:

1. Az IMF és a Világbank által a hazautalásokra megadott összegek jóval alacsonyabbak, mint az egyes országok nemzeti bankjai által megadottak. 2002-ben például a Világbank a Fülöp-szigetekre vonatkozólag kevesebb mint 2 milliárd dollárnyi hazautalásról adott hírt, míg a Fülöp-szigeteki központi bank több mint 6 milliárdról tudósított.
2. Az IMF statisztikái csak a hivatalos csatornákon keresztül továbbított hazautalásokat rögzítik.
3. Néhány ország egyáltalán nem szerepel a hazautalásokról szóló nemzetközi statisztikákban, ilyen például Guyana is, ahol pedig a népesség több mint fele érintett a nemzetközi migrációban, a hazautalások pedig a GDP legalább 10 százalékát teszik ki.
4. Alig pár munkaerő-exportáló ország vezet részletes statisztikákat a tőlük kiinduló nemzetközi migránsokról.

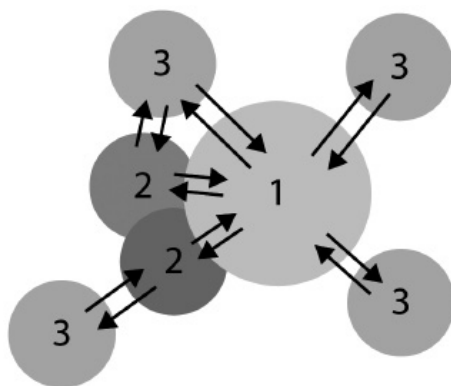
Általános vélekedés szerint a fejlődő országokba irányuló éves hazautalások mennyisége 1988 és 1999 között több mint duplájára emelkedett, és ezt a vélekedést a szakirodalom is jelentős mértékben megerősíti (Gammeltoft 2002). A fent említett tényezők figyelembevételével megkérdezhetjük, pontosan mit is jelentenek a megismert számadatok? A növekedés megléte egy a hazautalások mennyiségében ténylegesen végbemenő növekedésnek köszönhető, vagy ennek más okai vannak? Több tanulmány is kimutatta, hogy a migránsok hazautalásai növekvő mértékben folynak hivatalos csatornákon keresztül. Ennek a trendnek a jelentőségét szemléltetendő egy közelmúltbeli IMF-tanulmány azt becsülte, hogy míg az informális csatornákon keresztül továbbított hazautalások a 80-as években megközelítőleg 35 milliárd dollár körül lehettek, az elmúlt években ezek mennyisége 10 milliárd körüli szintre csökkent (El-Qorchi et al. 2002).³ Ez azt mutatja, hogy egy 25 milliárd dollár körüli összeg, amelyről korábban olyan intézmények, mint az IMF vagy a Világbank nem készítettek kimutatásokat, most hirtelen megjelent a statisztikákban. Egy másik tényező, amely a hirtelen növekedést indokolhatja, az lehet, hogy ahogy egyre messzebb megyünk vissza időben, annál pontatlanabbak az adatok, és ez feltételezi, hogy a statisztikai hivatalok, központi bankok és a hasonló intézmények adatrögzítése a migránsok hazautalásainak tekintetében egész egyszerűen pontosabb lett.

3 Az informálisan közvetített hazautalások szintjének csökkenését főleg az okozta, hogy a pénzváltási prémiumok eltűntek a fejlődő országok feketepiacairól (El-Qorchi et al. 2002).

Bangladesben vagy a *Hundi* Indiában. Ezek a rendszerek általában jól szervezettek, hatékonyak és olcsók, a feladóknak pedig általában nem is kell azonosítaniuk magukat (Orozco 2003a). A hazautalások hivatalos becslései általában nem foglalják magukba az informális csatornákon keresztül küldött pénzösszegeket, ezért sok szakértő azt gondolja, hogy a tényleges értékek jóval meghaladják ezeket a becsléseket (O'Neil 2003).

1. ábra

Migránsok és menekültek diaszpórái: helyszínek és az áramlások irányai



Jelmagyarázat:

1: Otthon vagy származási ország.

2: Régió belüli nemzetközi migrációs célország / első menedéjkogot nyújtó (szomszédos) ország.

3: Távolabbi nemzetközi migrációs célországok / újratelepedési országok / szélesebb diaszpóra.

Nyílak: Emberek, pénz információ és ötletek áramlása.

Forrás: Van Hear menekültdiaszpóra-modellje (2002) nyomán

Miután rámutattunk a hazautalások különböző fajtái és a gazdaságfejlesztés közötti kapcsolatok egy részére, érdemes megvizsgálnunk az 1. ábrát, amely három, a jelenlegi közpolitika alakítása szempontjából fontos tárgykört határoz meg: származási országok, szomszédos vagy első menedéjkogot nyújtó országok, illetve a migránsokat vagy menekülteket befogadó gazdagabb célországok a szélesebb diaszpóraövezetben. Nagy vonalakban az 1. ábra az emberek, erőforrások, információk és ötletek áramlását mutatja eme három helyszín vagy diaszpóraterrület között. A viszonyok és áramlások lehetnek erősek vagy gyengék, de meg is változhatnak az idő múlásával, például típusuk (gazdasági, társadalmi vagy politikai) tekintetében. Mindezen túl ezek az áramlások kettős jelleggel

bírnak: a külföldről érkező utalások különböző időszakokban vagy különböző módokon egyszerre enyhíthetik a szegénységet és járulhatnak ugyanakkor hozzá társadalmi egyenlőtlenségek kialakulásához. Konfliktusok sújtotta vagy konfliktusokból magához térő társadalmakban egyaránt hozzájárulhatnak az újjáépítéshez és a konfliktus fenntartásához is.

2. A HAZAUTALÁSOK GLOBÁLIS ÁRAMLÁSA

Az Amerikaközi Fejlesztési Bank (Inter-American Development Bank – IADB) alá tartozó Többoldalú Befektetési Alap (Multilateral Investment Fund) által megrendelt kutatás (Orozco 2003a) megpróbálta megbecsülni a hazautalások globális áramlásának régiókra lebontott 2002-es mértékét. A tanulmány következtetése szerint a világon a legtöbb hazautalást, az összes mennyiség 31 százalékát Latin-Amerika és a Karib-tenger térsége kapja. A második legnagyobb Dél-Ázsia (20%), ezt követi a Közel-Kelet és Észak-Afrika (18%), Kelet-Ázsia és a Csendes-óceán térsége (14%), Európa és Közép-Ázsia (13%), illetve a Szubszaharai Afrika (5%).

Mindehhez egy érdekes adalékként szolgál az az adat, hogy minden egyes régióból egy, vagy két országba irányul az adott régióba érkező összes hazautalás több mint 50 százaléka. India például, amely a világ legnagyobb hazautalásokat fogadó országa, a Dél-Ázsiába áramló összes hazautalás 73 százalékát kapja, Mexikó a latin-amerikai mennyiség 34 százalékát, míg a Fülöp-szigetek a kelet-ázsiai és csendes-óceáni térség hazautalásainak 43 százalékát fogadja. Még egy érdekes megfigyelést tehetünk, miszerint a világon áramló összes hazautalás háromnegyedén 16 ország osztozik.

A Globális fejlesztésfinanszírozás 2003-as éves jelentése az IMF hivatalos fizetésimérleg-adatait figyelembe véve egy nagyon óvatos becsléssel él a hazautalásokat illetően, de még így is 72,3 milliárd amerikai dollárra taksálja a fejlődő országokba irányuló 2001-es hazautalásokat. Mindebből Latin-Amerika 25 milliárdot (csak Mexikó 9,9 milliárdot), Dél-Ázsia 16 milliárdot (csak India 10 milliárdot) és Kelet-Ázsia 11 milliárdot (csak a Fülöp-szigetek 7 milliárdot) kapott. (A hazautalások áramlásának egy további áttekintéséhez l. az 1. és 2. függelékét.)

2.1. HAZAUTALÁSOK LATIN-AMERIKÁBA

A fejlődés és a migráció közötti kapcsolatot, azaz a diaszpórák és a származási országok között kialakult gazdasági kötelékek hatásait eddig leginkább Latin-Amerika esetében vizsgálták. A bizonyítékok azt jelzik, hogy a Latin-Amerikába és a Karib-tenger térségébe áramló hazautalások évről évre nőttek. Az IADB kimutatása szerint ennek összege elérte a 32 milliárd dollárt, amely a régió 2002-es GDP-jének 2 százalékával egyezik meg. 1996 és

1. táblázat

Hazautalások a főbb, hazautalásokat kapó országokba, 2000 (százalék)

Régióbeli ország	Részesedés	
	Régió belüli	Világviszonylatban
India	73	15
Mexikó	34	8
Fülöp-szigetek	43	8
Kína	43	8
Törökország	27	6
Egyiptom	35	5
Spanyolország	20	4
Portugália	19	4
Marokkó	20	3
Banglades	12	2
Jordánia	17	2
El Salvador	9	2
Dominikai Köztársaság	9	2
Görögország	10	2
Nigéria	65	2
Jemen	12	2
Főbb országok összesen		75

Forrás: Orozco (2003a), az adatok az egyes országok központi bankjaiból és a Világbanktól származnak (*World Development Indicators* 2002).

2002 között a hazautalások meghaladták a hivatalos fejlesztési segélyek összegének dupláját. A pénzbeli hazautalások Latin-Amerika egésze számára fontosak, de különösen igaz ez Közép-Amerika és a karibi térség konfliktus sújtotta országai esetében. Ramamurthy (2003) szerint a hazautalások fő kedvezményezettjei az 1990-es években Mexikó, a Dominikai Köztársaság, El Salvador, Brazília, Ecuador, Peru, Kolumbia, Jamaica, Guatemala és Honduras voltak. A jelenlegi helyzetet a 2. táblázat mutatja be.

A hazautalások értéke El Salvador esetében meghaladta a teljes exportvolument, Nicaragua esetében pedig a kivitel értékének több felét. Becsült adatok szerint Mexikóban a migránsok hazautalásainak összege megfelel a mezőgazdasági exportból származó jövedelemnek, vagy más viszonyítási pontokat véve: az összes külföldi működőtőke-bevétel 80, a turistáktól származó bevételek 6, vagy az összeszerelő (*maquiladora*) ágazati bevétel 60 százalékának. A mexikói jegybank becslése szerint csak 2000-ben a migránsok 6,5 milliárd amerikai dollárt küldtek haza, mindez az ország fizetésimérleg-egyenlegének

2. táblázat

Hazautalások Latin-Amerikába és a Karib-tenger térségébe, 2001

Ország	Hazautalások (millió dollár)	GDP százalékában (százalék)	Export százalékában (százalék)
Mexikó	9 815	1,7	6,5
Brazília	4 000	0,4	4
Kolumbia	2 270	2,1	2,4
Dominikai Köztársaság	1 939	10	27
El Salvador	1 935	17	60
Guatemala	1 579	3,1	16
Ecuador	1 432	9	20
Jamaica	1 200	15	30
Peru	1 100	1,7	10,6
Kuba	930	5	40
Haiti	810	24,5	150
Honduras	720	7,5	17
Nicaragua	610	22	80
Venezuela	220	–	–
Costa Rica	195	–	–
Bolívia	93	1,25	6,71
Guyana	90	–	–
Trinidad és Tobago	49	–	–
18 ország összesen	28 987		

Forrás: Nemzeti bankok és Orozco (2003c)

deficitjét 27 százalékkal csökkentette (Guarnizo 2003). A Kolumbiába érkező hazautalások elérik az ország kávéexportból származó bevételeinek felét, míg a Dominikai Köztársaság esetében az összes mezőgazdasági export háromszorosával, azaz az összes kivitel felével egyenértékűek. A külföldön élő dominikaiak hazautalásai továbbra is az ország fő bevételi forrásai közé tartoznak. A 2000-ben 1,9 milliárd amerikai dollárra becsült összeg a turizmusból – a régió leggyorsabban növekvő gazdasági ágazatából – származó bevételek 70 százalékának felelt meg (IOM 2003). Ebből a legnagyobb rész az Egyesült Államokban élő dominikaiaknak köszönhető, mégis az Európában dolgozó háztartási munkaerő hazautalásai érik el a legszegényebb régiókat (Sørensen 2002). Az Európából Kolumbiába áramló hazautalások is fokozódtak az elmúlt években. 2002-ben Spanyolországban a kolumbiai migránsok váltak a második legnagyobb, hazautalásokat küldő csoporttá, ez a Spanyolországból kiáramló összes hazautalás 25,3 százalékának felelt meg, amelyet csak az ecuadoriak 26,2 százaléka teljesített túl (Aparizio és Gimenez 2003).

A Latin-Amerikáról szóló kutatások tanúsága szerint a hazautalásoknak egyaránt vannak pozitív és negatív hatásai is a származási országok fejlődésére nézve. Szkeptikusok úgy vélik, hogy a hazautalások egyenlőtlenségeket okoztak attól függően, ki részesült belőlük és ki nem, hivalkodó fogyasztáshoz vezettek, az élelmiszer-tartalékok megfogyatkoztak a mezőgazdasági termelés csökkenése révén, megnövekedtek az árak és sebezhetőbbé vált a gazdaság (Meyers 1998). Mások szerint azonban a hazautalások fejlesztési értékét megkérdőjelező tanulmányok figyelmen kívül hagyják a fogyasztók által elköltött pénz gazdasági termelést és bevételt serkentő hatásait, amelyekre Mexikó lehet példa. Ily módon a hazautalások pozitív multiplikátor hatása mind közvetlenül (termelésbe való beruházás), mind közvetetten (növekvő fogyasztás) érvényesül (Guarnizo 2003).

A társadalmi hazautalásokat illetően egy a dominikai transznacionális migráció helyi hatásait elemző, a közelmúltban napvilágot látott tanulmány leszögezi, hogy a nemi szerepekben és ideológiákban bekövetkező változások, valamint az eltérő – például jogi – intézményrendszer révén szerzett tapasztalatok is hazakerülnek az otthoni közösségekbe. Sok dominikai nő életében először akkor dolgozik, amikor kikerül az Egyesült Államokba. Ennek köszönhető aztán az, hogy a férjeik elkezdnek besegíteni a házimunkába, és több időt töltenek otthon, az utcán a barátokkal töltött idő helyett. A dominikaiak arra is ráébrednek, hogy külföldön nem viszonyulhatnak olyan rugalmasan a törvényekhez, vagy szeghetik meg őket olyan könnyedén, mint ahogy azt odahaza tehették. Az amerikai jogrendszert egy jól működő szervezetnek látják, amely bizonyos esetekben még védelmezi is őket (pl. a munkahelyi balesetek esetén). Ez irányú tapasztalataikat hazajuttatják, telefonhívások, levelek vagy alkalmi látogatások révén. Amennyiben a dominikai migránsok ténylegesen hazatérnek, másként kezdenek viselkedni, mint mielőtt kivándoroltak, és az otthonmaradottak igyekeznek felülmúlni őket. Ettől eltekintve érdemes az árnyoldalakat is figyelembe venni: sok helyi felnőtt teljes mértékben felhagyott mindenfajta munkával, mert a pénzübeli hazautalások felülmúlnak bármilyen helyben megkereshető fizetési lehetőséget. A fiatalabb generáció egyre nagyobb számban veszíti el az oktatás iránti érdeklődését, arra hivatkozva, hogy idővel úgyis kivándorolnak, és ez esetben nem lesz szükségük mindarra, ami az iskolában megtanulható (Levitt 2001). Hasonló hatásokkal találkozhatunk más, magas kivándorlási arányszámokkal rendelkező és kiépített „migrációs kultúrájú” latin-amerikai országban is.

2.2. HAZAUTALÁSOK ÁZSIÁBA

Ázsia a latin-amerikaihoz hasonló méretű célterületét jelenti a hazautalásoknak, de annyiban eltér az előbbtől, hogy egyrészt a fő munkaerő-exportáló országok (India, Pakisztán és a Fülöp-szigetek) jobban eltérnek egymástól, másrészt a tengerentúli közösségeik is szegmentáltabbak a foglalkozás, a képzettség és a befogadó ország

szempontjából. Az észak-amerikai és európai tengerentúli célországokon túl az ázsiai migráns munkaerő megjelenik a Közel-Kelet óriási méretű formális szerződéses munkaerő-piacán, illetve kisebb számban Hongkongban, Japánban és Szingapúrban is.

2000-ben az ázsiai országok közül India, a Fülöp-szigetek, a Kínai Népköztársaság és Banglades kapták a legtöbb hazautalást. Az Ázsiai Fejlesztési Bank adatai szerint Ázsia és a csendes-óceáni régió migránsai 27 milliárd dollár értékben utaltak haza pénzt. A fő kedvezményezett India volt, hivatalos adatok szerint 10 milliárd dollár áramlott ide. India egymaga számolhatja el a dél-ázsiai hazautalások 62,5, míg a Fülöp-szigetek a kelet-ázsiai és csendes-óceáni régióba áramló összeg 58 százalékát fogadja.

A korábban említetteknek megfelelően a becslések itt is eltérőek. A Világbank szerint a fülöp-szigeteki migránsok összesen 6,4 milliárd amerikai dollárnak megfelelő összeget küldenek haza (más becslések ennél jóval többet sejtetnek), az Ázsiai Fejlesztési Bank pedig a pakisztáni migránsok éves hazautalásait 1,6 milliárd dollárra becsüli (annak ellenére, hogy a pakisztáni pénzügyminiszter szerint az összeg eléri a 6 milliárd dollárt is – Berthelsen 2003).

3. táblázat

Vezető ázsiai országok nettó hazautalások szerint (milliárd dollár)

1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
India	India	India	India	India	India	India
5,5	5,8	10,1	10,1	9,4	11,0	9,1
Fülöp-szk.	Fülöp-szk.	Fülöp-szk.	Fülöp-szk.	Fülöp-szk.	Fülöp-szk.	Fülöp-szk.
3,3	5,2	4,8	6,7	5,1	6,8	6,1
Pakisztán	–	Thaiföld	Kínai Népközt.	Banglades	Banglades	Banglades
1,7		1,8	4,3	1,6	1,8	1,9

Forrás: IMF Fizetésimérlegről szóló Statisztikai Évkönyv (2001)

Az ázsiai gazdasági válságok utóhatása több ország beruházásait és devizaegyenlegét is jobban függővé tette a migránsok hazautalásaitól, épp akkor, amikor a külföldi munkavállalás lehetőségei visszaszorultak. A válságot követően Thaiföld, Indonézia és Srí Lanka is a hazautalások növekvő ütemét jelentette be. Bangladesben ezzel szemben 1997 és 1998 között a tengerentúli munkavállalók száma 30 százalékkal csökkent (főleg a maláj gazdaság válsága miatt), és habár a hazautalások 1998-ban némileg emelkedtek, 1999 első fele jelentős visszaeséssel járt (Rogers 1999).

A 20 millió fős indiai diaszpóra minden kontinensen és a legtöbb országban megtalálható, az ország fejlesztésének jelentős potenciálját hordozza magában. Egy nagyszabású kezdeményezés keretében az indiai kormány felállított egy a diaszpóra ügyeivel foglalkozó magas szintű bizottságot (High Level Committee on

the Indian Diaspora), hogy készítsenek egy átfogó jelentést az országhatárokon túli szórványnépességről. A jelentésnek egy olyan új politikai keret létrehozására kellett ajánlást tennie, amely befogadó környezetet tud teremteni a diaszpóra pénzbeli- és humántőkéje számára. A 2002 januárjában elkészült jelentés összegzése szerint mind a pénzbeli, mind a társadalmi hazautalások nélkülözhetetlenek háztartási, közösségi és országos szinten egyaránt. Az Öböl-menti országokból Indiába áramló – nagy többségében alacsony képzettségű munkások által küldött – hazautalások régóta elismerten India fizetési mérlegének nélkülözhetetlen helyrebillentői. Az Egyesült Királyságból érkező hazautalások szintén alapvetőek, de még ezeknél is jelentősebbek azoknak a tehetsős migránsoknak a kezdeményezései, akik egyéni pénzalapokat vagy karitatív szervezeteket hoztak létre indiai szülőfalujuk vagy szövetségi államuk egészség- és oktatásügyét vagy infrastruktúrafejlesztését felkaroló projektek támogatására. Országos válsághelyzetek vagy természeti katasztrófák bekövetkezte esetén a diaszpórabeli szervezetek jelentős támogatási összegeket gyűjtöttek össze a károk enyhítésére és az áldozatok megsegítésére.

Az észak-amerikai indiai diaszpóra szintén hozzájárul pénzügyileg az indiai fejlődéshez, az Orisszabeli ciklon vagy a Laturban és Gudzsarártban pusztító földrengések utáni kárenyhítéshez, magasabb szintű műszaki szakképzésekhez és számtalan karitatív akcióhoz egyaránt. Az indiai migránsok fogadó országaikban fellendítették az indiai áruk és szolgáltatások iránti keresletet, az élelmiszerektől a divatáruon keresztül a szórakoztatóipari termékekig. Az összes külföldi működőtőke-beruházáson belül az indiai diaszpóra általi részesedés 1991 óta elérte a 3,78 százalékot, ami a ténylegesen beáramló pénzek 9,15 százalékát teszi ki. Az 1998-ban alapított Újjáéledő Indiai Kötvények (Resurgent India Bonds), valamint a 2000-ben létrejött India Milleniumi Letétei (India Millennium Deposits) 4,2, ill. 5,51 milliárd dollár mobilizálásával járt. Fontos felismerni, hogy az indiai diaszpóra sok tagja magas pozíciókba került, ebből kifolyólag jelentős befolyással bírhat a beruházások fokozásában, az ipari és mezőgazdasági fejlődés gyorsításában, és India nemzetközi kereskedelmének és turizmusának felpozícionálásában. Az Indiai Diaszpóra Magas Szintű Bizottsága (High Level Committee on the Indian Diaspora) meg van győződve arról, hogy a diaszpóra tagjai a jóakarát bőséges tartalékaival rendelkeznek, és ezek a tartalékok csak a megfelelő politikai keretrendszerre és kezdeményezésekre várnak ahhoz, hogy meg lehessen őket „csapolni” (Indiai Külügyminisztérium 2002).

Az indiai diaszpórához hasonlóan a Fülöp-szigeteki diaszpóra is komplex mind demográfiai, mind földrajzi szempontból, tekintve, hogy megközelítőleg 140 országban vannak tagjai jelen. A külföldön dolgozó filippínók erősen különböznek egymástól képzettség tekintetében: a diaszpóra nagy részét magasan képzett szakmunkások teszik ki (35%), a spektrum másik végén viszont a szolgáltató szektorban dolgozók nagy tömege található, többek között a házimunkát végző nőké. Mindezek jelentősen eltérő kereseti

és pénzbeli hazautalási lehetőségeket jelentenek. Az összes hazautalás viszonylag nagy százalékát (35–50 százalék a becsült arány) hivatalos banki úton juttatják haza a Fülöp-szigeteki Nemzeti Bank régóta fennálló aktív részvételének köszönhetően (Mellyn 2003). A Fülöp-szigeteken törvényhozási eszközökkel, új intézmények kialakításával, a diplomáciai missziók megerősítésével igyekeznek garantálni a külföldön munkát vállaló állampolgárok biztonságát. Emellett a kormány olyan szabályokat is elfogadott, amelyek a migránsok számára díjmentessé tették a különféle állami hivatalok részéről elérhető segítségnyújtási formákat, illetve a tengerentúli munkavállalás igazolásának (Overseas Employment Certificate) birtokában mentesítették őket az utazási adó és a repülőtéri illeték megfizetésének kötelezettsége alól. A hazautalások a szegény családok, különösen a nők és gyermekek számára jelentős bevételi forrást jelentenek. A Fülöp-szigeteki népesség 34 és 54 százalék közötti részét külföldi munkavállalók hazautalásai tartják el (Salazar Perreñas 2002). A Hongkongban, Szingapúrban és a Közel-Keleten dolgozó időszaki munkavállalók hazautalásai 1992 és 1996 között évi 3 ezer dollárral támogatták a háztartásokat. Ezeknek az összegeknek a nagy részét fogyasztói javakra, televízióra, mosógépre, illetve egyéb háztartási gépekre költötték (Jurado 1997, idézi Ramamurthy 2003).

Az Ázsiával foglalkozó forrásaink között nem találtunk elemzést a társadalmi hazautalások szerepéről. Banglades esetében azonban megállapítható, hogy a migráció aktívan erősítette a rokonsági szolidaritást, a családtól való függőséget, valamint a kivándorló közösségeken belüli gazdasági együttműködést. Így ahelyett, hogy társadalmi összeomláshoz vezetett volna, a migráció eltartja a helyi háztartásokat, miközben hat rájuk, és befolyásolja az emberek arról alkotott képét (Gardner 1995). Srí Lankán az új gazdasági lehetőségek láthatóan átforgalmazták a helyi, az országos, valamint a határokon átívelő hatalmi viszonyokat. A migráció társadalmi szinten pedig a családstruktúrák, nemi szerepekkel kapcsolatos ideológiák, kaszthierarchiák és osztályviszonyok tekintetében is pozitív változásokkal járt együtt (Gamburd 2000).

2.3. HAZAUTALÁSOK AFRIKÁBA

A világ más régióival összehasonlítva, az Afrikába történő hazautalásokról csak igen kevés és többé-kevésbé megbízhatatlan adattal rendelkezünk. A Világbank egy közelmúltbeli tanulmánya szerint ezt részben az Afrikába irányuló hazautalások viszonylag alacsony aránya (15%), illetve ezen belül is a fekete-afrikai térség még alacsonyabb részesedése (5%) okozza.⁴ A Latin-Amerikába és Ázsiába irányuló hazautalásokkal ellentétben az Afrikába

4 Fekete-Afrikának a fejlődő országokba irányuló összes hazautalásokon belüli részesedése az 1980-as évek 8 százalékáról 2002-re 5 százalékra esett, de ez elsősorban a más régiókba irányuló hazautalások arányának növekedését, nem pedig az általában Afrikába irányulóak csökkenését jelzi (Sander 2003: 5).

4. táblázat

Egyes afrikai országokba irányuló éves hazautalások (millió dollár)

	1975	1980	1985	1995	1999 (becsült)
Egyiptomi Arab Közt.	2696,00	3496,20	3742,60	3279,00	3772,40
Marokkó	1053,69	967,16	2006,35	1969,50	1938,11
Nigéria	12,80	10,07	10,01	803,55	1301,06
Tunézia	318,55	270,82	551,04	679,88	761,24
Szenegál	74,78	55,05	90,83	86,49	92,78
Mali	59,40	67,00	106,92	112,11	83,81
Benin	77,00	38,06	88,77	92,43	72,81
Zöld-foki Közt.	40,06	20,76	56,03	103,95	68,53
Burkina Faso	150,27	125,88	139,67	88,73	66,74
Kamerun	11,00	46,70	60,60	28,24	0,00
Ghána	0,50	0,40	6,00	17,30	30,70
Niger	5,88	2,10	13,06	6,34	7,24
Madagaszkár	0,38	4,57	4,48	8,95	7,19
Lesotho	0,00	0,00	0,00	0,79	0,69
Togo	9,93	15,41	26,87	15,02	0,03
Összesen	4510,24	5120,18	6903,23	7292,28	8203,33

Forrás: IOM (2003), Világbank (2001) alapján

irányuló hazautalások csak kismértékben növekedtek, ennek megfelelően a relatív részesedésük csökkent. Azonban ahogy azt a jelentés is rögzíti, ez annak is köszönhető, hogy az afrikai országok tekintetében a hazautalások nemzetközi statisztikáinak igencsak hiányosak az adatai (Fekete-Afrika esetében például az IMF csak az országok egyharmadáról rendelkezik adatokkal). Ugyancsak fontos tényező az informális pénzáramlások nagy gyakorisága (Sander 2003).

2001-ben Marokkó, Egyiptom, Tunézia, Szudán és Uganda voltak Afrika öt, legtöbb hazautalást fogadó állama. Fekete-Afrika legnagyobb fogadó állama Nigéria volt, melyet Lesotho, Szudán, Szenegál és Mauritius követett (Sander 2003: 6). A Nemzetközi Migrációs Szervezet (International Organization for Migration – IOM) 2003-as migrációs világjelentése bizonyos afrikai országok esetében jelentős növekedést tapasztalt. A Zöld-foki Köztársaság, Ghána, Madagaszkár, Mali, Marokkó és Tunézia esetében a hivatalos hazautalások éves mennyisége 1980 és 1995 között gyakorlatilag a duplájára nőtt.

Az IOM következtetése szerint a hazautalások az afrikai kontextusban is fontos bevételi források, ennél fogva nem elhanyagolható gazdasági tényezőként kell kezelni őket. Az 1980 és 1999 közötti években Beninben átlagosan a GDP 4,5, Burkina Fasóban 5,8,

a Zöld-foki Köztársaságban pedig 13,5 százalékát tették ki a hazautalások. A hazautalások szerepe még inkább jelentős, ha az informális csatornákat is figyelembe vesszük. Szudáni és egyiptomi adatok alapján gyanítható, hogy az informális hazautalások a migránsok hivatalos pénzbeli transfereinek duplájára, de akár triplájára is rúghatnak. Az afrikai bankrendszer elégtelen fejlettségét figyelembe véve biztosan állíthatjuk, hogy az informális hazautalások rendkívül fontosak Afrika számára is (IOM 2003: 227).

Más helyekhez hasonlóan a hazautalásokat Afrikában is elsősorban fogyasztásra, valamint a humántőkébe való beruházásra (oktatás, egészségügy, jobb táplálkozás) fordítják. Így a migráció, valamint az ezzel együtt járó hazautalások egyéni és háztartási szinten is egy megélhetési és a szegénységet csökkentő stratégia részeivé válnak. Zimbabweban a migráns családtaggal rendelkező háztartások tagjainak magasabb az iskolai végzettsége; Burkina Fasóban becslések szerint a nemzetközi hazautalások a vidéki szegény háztartások számát 7, a városiakét pedig 3 százalékkal csökkentik (Lachaud 1999, idézi Sander 2003). Egy nemrégiben közölt – elsősorban a 80-as évek és a korai 90-es évek adataira támaszkodó – tanulmány a hazautalásokhoz köthető javulást észlelt Botswanában, Malawiban, Mozambikban, Szváziföldön, a Száhel-övezetben és Zambiában. A tanulmány szerint a befolyt összegeket haszonállatokra, lakhatásra, oktatásra, őrlőmalmokra, mezőgazdasági eszközökre és felszerelésekre, kútfúrásra, közlekedési eszközökre és vállalkozásalapításra fordították (Ramamurthy 2003).

nemzetiségi, öregdiák-, vallási és szakmabeli egyesületek, beruházói és politikai csoportok és még mások), amelyek segítenek közvetíteni a migráns és a helyi közösségek között, erősítik az identitástudatot, lobbitevékenységet folytatnak a fogadó országban az anyaországukat érintő ügyekben, és részt vesznek a konfliktusok utáni helyreállításban, valamint új demokratikus struktúrák kiépítésében (Mohan és Zack-Williams 2002; Koser 2002). Nyugat-afrikai tapasztalatok alapján valószínűnek látszik, hogy a külföldön szerzett társadalmi tőke könnyen transzformálható társadalmi hazautalásokká, amelyek segítségével a hazatérő migránsok társadalmi változásokat idézhetnek elő. A Nyugat-Afrikába hazatérő migránsok társadalmi tőkéjének egy érdekes vonása a külföldön létesített személyes és szakmai kapcsolatok ereje, amelyeket a hazatérők nagy része a későbbiekben is ápol (Tiemoko 2003).⁵ Mali migránsok a nyugati demokráciákban tanultakat is hazavitték otthoni közösségükbe. Más esetekben viszont a hazatérő férfi

5 Szomáliföldi esetek hozhatók fel példaként arra, hogy a Skandináviába kivándorló, majd onnan hazatérő menekültek hogyan folytatnak lobbitevékenységet az oktatási struktúra megváltoztatásáért (pl. idegen nyelvek és számítógép-használati ismeretek oktatásáért), a klán- és hierarchiaviszonyok újradefiniálásáért annak érdekében, hogy azok emberi jogi elveket is elismerjenek, valamint bizonyos esetekben a lánygyermekes körülmételese ellen (Sørensen és Van Hear 2003; Anders Knudsennel és Nauja Kleisttel folytatott személyes beszélgetések alapján).

migránsok vonakodnak megváltoztatni a hagyományos nemi szerepeket, egyesek pedig társadalmi és vallásos szempontból is konzervatívabbak lettek migrációs tapasztalatuknak köszönhetően (Martin et al. 2002).

[...]

5. A HAZAUTALÁSOK DINAMIKÁJA

Akár pénzbeli, akár társadalmi hazautalásokról beszélünk, mindenképpen a szolidaritás, kölcsönösség és elköteleződés társadalmi kötelekeiről van szó, amelyek a migránsokat és otthon maradt családjaikat, közösségeiket kötik össze. Kezdetben ez a nagy távolságot áthidaló szolidaritás viszonylag szűk csoportot tud csak megcélózni (a migráns egyének rokonokat és barátokat favorizáló szándéka alapján), idővel azonban egy olyan makroökonómiai tényezővé képes kinőni magát, amely jelentős hatást képes elérni a származási országokban és azokon túl is (Guarnizo 2003: 7).

Néhány, a mikro-, illetve középszintet vizsgáló gazdasági tanulmány kimutatta, hogy az utalások mennyisége és jellegzetességei erősen helyzetfüggők, tekintve akár a migránsok jogi státuszát, a számukra elérhető munkaerő-piaci lehetőségeket, a célországbeli megélhetési költségeket, vagy az otthonmaradottak számát és a hozzájuk fűződő viszonyt. Ez utóbbi tényező arra is rámutat, hogy valójában a háztartásnak kell lennie az egyéni hazautalásokat elemző munkák alapegységének. További tényező lehet még a külföldön lévő munkások száma, a bérszínvonal, a fogadó és a származási országban végzett gazdasági tevékenység, a devizaárfolyamok, a két ország közötti kamatlábelterések, politikai kockázati tényezők, a támogatások továbbításának eszközrendszere, az otthoni és a célországbeli háztartás nemi összetétele, a családi állapot, a háztartás jövedelemszintje, a munkaviszony megléte, a két háztartás foglalkoztatottjainak aránya, a külföldi tartózkodás hossza, valamint a migránsok általános foglalkoztatottsági szintje (Russell 1986).

A kollektív hazautalások esetében kiegészítő tényezőként a külföldön élő migráns közösségek meglétét, valamint azok szervezettségi szintjét és formáját is érdemes az elemzésekbe bevonni.

Makroökonómiai tanulmányok kimutatták, hogy bár a hazautalásokra mind a küldő, mind a fogadó országok gazdasági ciklusai hatással vannak, mégis fontos devizaforrásként működnek, növelik a nemzeti összjövedelmet, a pénzbehozatalt, és a fizetési mérleg kiegyenlítéséhez is hozzájárulnak. Míg másfajta tőkeáramlások általában gazdasági ciklusok szerint emelkedő vagy csökkenő tendenciát mutatva váltakoznak, a hazautalások láthatóan kevésbé feltűnően reagálnak azokra, és hosszabb idő során is viszonylagos stabilitást mutatnak (Ratha 2003: 160). Ily módon a más tőkebehozatali formákhoz képest

5. táblázat

Az egyéni hazautalásokat meghatározó tényezők és közvetett hatásaik

A hazautalásokat meghatározó potenciális tényezők	A viszony elvárt iránya	A hazautalások lehetséges forrásai	A hazautalásról szóló döntés	A hazautalás módja	A hazautalás összege	Felhasználás
Munkások száma	+	X				
Bérszínvonal	+/-	X				
Fogadó országbeli gazdasági tevékenység	+	X				
Származási országbeli gazdasági tevékenység	+	X				
Pénzváltási árfolyam	+/-		X	X		
Az országok közötti kamatlábeltérések	+/-	X	X			
A származási országok politikai kockázati tényezői	-	X				
A pénzösszegek továbbításának eszközei	+	?	X	X		
A fogadó országba vándorolt nők aránya	-		X		X	
A kivándorlás óta eltelt idő	+/-		X		X	X
A háztartás jövedelemszintje	-		X		X	X
A háztartás többi tagjának munkapiaci státusza	-		X		X	X
Családi állapot	+		X		X	?
Iskolai végzettség	-		X	?	X	X
A migránsok foglalkoztatottsági szintje	-		X		X	X

Forrás: Russell (1986, idézi Ramamurthy 2003)

a hazautalások nagyobb arányával rendelkező országok stabilabb bevételi forrásokra számíthatnak (Buch et al. 2003: 6). Mindezekon kívül a hazautalások pozitív hatással lehetnek a gazdaság növekedésre is. Így azokat nemcsak az otthon maradt családot a kedvezőtlen gazdasági megrázkódtatásoktól megvédeni kívánó migránsok szándéka határozhatja meg, hanem olyan járulékos forrásokként is feltűnhetnek, amelyek képesek kiszélesíteni a tőkebevonás lehetőségeit (i. m.: 18). Végezetül, a hazautalások pozitív hatással lehetnek a beruházásoknak nem csak a mennyiségére, hanem minőségére is: a migránsoknak és a hozzájuk tartozó embereknek ugyanis több helyismeretük van, és a külföldi befektetőknel jobban meg tudják határozni, hova érdemes beruházni (i. m.: 8).

Más makroökonómiai megközelítéssel dolgozó tanulmányok ugyanakkor az ellenkező irányba mutathatnak: a hazautalások szerintük nem képesek segíteni a gazdaságon, és egy jövőbeli fejlett gazdaság valószínűségét is csökkentik. A pénztranszferek megtévesztőek lehetnek, ha függőséget okoznak fogadók körében, továbbserkentik a munkaképes korú lakosság migrációját, és az otthonmaradt, megbízhatatlan munkaerő elveszi a kormány vagy a külföldi befektetők beruházási kedvét. Ha helyben termelt áruk helyett importált fogyasztói javakra költik őket, a lehetséges multiplikátor hatás elvész, miközben egyidejűleg megnő a behozatal iránti kereslet és ezáltal az infláció is (bővebb áttekintést nyújt erről Puri és Ritzema 1999).

Mindettől függetlenül a globalizáció jelenlegi kontextusán belül a migráció makroökonómiai hatásai jóval komplexebbek és többirányúak annál, mint ahogy azt egy olyan tanulmányból hihetnénk, amelyben az egyetlen függő változó csupán a hazautalások mennyisége lenne. A most következő rész igyekszik megragadni a nemzetközi migráció által kiváltott kölcsönös gazdasági függőség néhány fontos kiegészítő területét.

6. SZÉLESEBB MAKROÖKONÓMIAI DINAMIKÁK

A fejlődésgazdaságtan a külföldi megtakarításokat mindig is kulcsfontosságúnak tartotta egy ország egységnyi tőkebefektetésre jutó általános terméknövekedés szempontjából. A későbbiek során azonban a külföldi működőtőke-beruházások, a hivatalos fejlesztési segélyek, a külkereskedelem, a technológiatranszferek, valamint az utóbbi időben a hazautalások is megjelennek az elemzések tényezői között. A migránsok nagy távolságokon és országhatárokon átvélő kötelekeinek makroökonómiai dinamikáját azonban ennek ellenére nem vették figyelembe a fejlesztő közgazdászok és közpolitika-alkotók – néhányan ezek újdonsága miatt, néhányan pedig az elemzés túlnyomóan egyoldalú jellegéből (migránsok áramlása délről északra – minden más transzfer áramlása északról délre) adódóan. Mindenesetre a migránsok transznacionális kötelekeinek és tevékenységének

gazdasági hatásai jóval változatosabbak és többirányúak, mint ahogy azt általában elismerik.

Manuel Orozco (2003d) rámutat arra, hogy a hazautalások a migránsok és otthoni közösségeik között kiépült gazdasági és társadalmi kapcsolatok és hálózatok szélesebb kontextusának csupán felszíni tükröződései. Orozco a transznacionális migráció fejlesztési hatását 5T-vel, [azaz 5, darab az angolban T betűvel kezdődő szóval – a szerk.] foglalja össze. Ezek a következők: transzferek, közlekedés, turizmus, telekommunikáció és kereskedelem (*Transfers, Transport, Tourism, Telecommunication, Trade*) (l. 2. ábra).

A gazdasági és politikai nehézségek, valamint a fogadó országok szigorított bevándorlási ellenőrzései ellenére a migráció folyamata jelentősen megerősödött. Olyan országokból, mint például Kolumbia, Venezuela, Argentína (és Ecuador), az elmúlt 5 évben mind gazdasági, mind politikai okokból egyre többen vándorolnak ki, ennek megfelelően a külföldi diaszpórák létszáma is megnövekedett. Mindez azt eredményezi, hogy egyre több ország részesül hazautalásokból a növekvő migráns közösségeinek köszönhetően. Maga a migráció az, ami a régióba irányuló légi közlekedés és turizmus iránti keresletet legnagyobb mértékben generálja, az USA és Közép-Amerika közötti telekommunikáció nagy részét pedig a migránsok telefonbeszélgetései teszik ki. Az ebből befolyó bevétel a légi közlekedés és telekommunikáció összes bevételeinek 40–80 százalékát teszi ki. A kereskedelmi kapcsolatok, különös tekintettel a migránsok nosztalgikus fogyasztására hazájukban szintén egyre fontosabbak, és még inkább azok lesznek, ha még liberálisabb kereskedelmi egyezmények születnek.

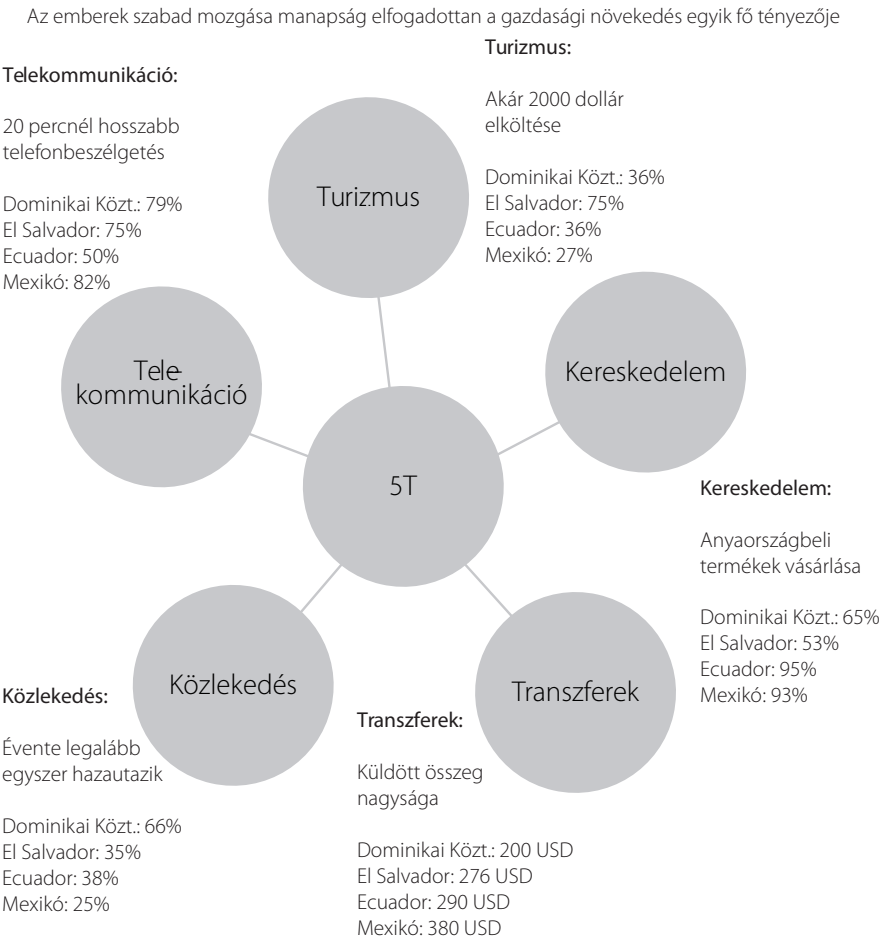
Hasonló utat követve Luis Guarnizo (2003; l. Függelék 6. táblázat) megjegyzi, hogy a migránsok az otthoni gazdaság fejlődéséhez a helyi termékek és szolgáltatások iránti keresletükkel (és vásárlóerejükkel) járulnak hozzá. Amíg külföldön élnek, és dolgoznak, igen sok árura és szolgáltatásra van szükségük, amelyet nemzeti vagy külföldi termelőtől is beszerezhetnek, legyen az kisvállalkozó vagy nagy transznacionális cég. Az egyik dinamika tehát a migránsok azon vágyához köthető, hogy kultúrájukat külföldön is megtarthassák, ez a vágy pedig jelentős keresletet generál az otthoni vagy anyaországbeli termékek és szolgáltatások iránt. Ezt a keresletet ismeri fel néhány kisebb-nagyobb otthoni cég, akik számára a tengerentúli migráns népesség saját, kibővített nemzeti piacukká válik, és végső soron lehetővé teszi a termelőknek, hogy működésüket az országhatárokon túlra is kiterjesszék.

A migránsok hazai termékek iránti keresletének és a hazai szolgáltatások igénybevételének egy másik dinamikája az, ami biztosítja a családdal és barátaikkal való kapcsolat-tartást, üzleti ügyek figyelemmel kísérését a transznacionális politikai akciókban való részvételt, a munkahelyi szabadságot és így tovább. Így a migránsok saját országaik gazdaságának más szektoraiban, mint a lakásépítésben, idegenforgalomban, zene- és szórakoztatóiparban, illetve a tömegmédiában is fontos piaci tényezőkké válnak. A

migránsok transznacionális elkötelezettsége révén létrejött kereslet nem csak északról dél felé, hanem délről észak felé, északról észak felé, valamint délről dél felé is irányul.

2. ábra

Globalizáció és migráció: A globális gazdaságba való integráció 5 T-je



Forrás: Orozco (2003d)

[...]

8. FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK

A hazautalások fejlesztési forrásokként való felhasználásához jobb válaszokat kell adnunk néhány olyan alapvető kérdésre, mint hogy: hogyan képes egy kormány legjobban felbecsülni a pénzbeli és társadalmi hazautalások konkrét mennyiségét?; vannak-e jobb módszerek a hazautalások küldésének és felhasználásának pontosabb felmérésére, milyen alternatív utak vázolhatóak fel?; milyen mértékben tudják különféle kezdeményezések a hazautalások multiplikátorhatását úgy felhasználni, hogy aztán azokkal helyben termelt javak helyi beszerzését és egyéb termelő beruházásokat lehessen támogatni?; hogyan csökkenthetők a tranzakciók költségei abból a célból, hogy a hazautalások lehető legnagyobb része eljusson a családtagokhoz, helyi közösségekhez vagy végső soron az államhoz? Hogyan tudnak a kormányok és nemzetközi fejlesztési szervezetek más szervezett csoportokon, így például HTA-kon és egyéb diaszpórábeli közösségeken úgy segíteni, hogy a kollektív hazautalások hatékonyan járulhassanak hozzá a fejlesztésekhez, anélkül, hogy a helyi kezdeményezéseket meggátolnák?

A hazautalások fejlesztő potenciálja kétségtelenül növelhető, ha a hazautalások összes mennyisége megnő, a tranzakciók költségei lecsökkennek, a pénzküldés kevésbé lesz kockázatos, vagy ha kívánatosabb beruházási lehetőségek kínálóznak (van Doorn 2001). A pénzbeli hazautalások gazdasági tevékenységet élénkítő lehetőségei mellett a társadalmi hazautalások fokozatosan politikai, kulturális és szociális tevékenységekké tudnak kiterjedni, és így képesek országhatárokon átnyúló közösségeket létrehozni (Levitt 2001). Az ilyesfajta fejlesztéseket az ezzel foglalkozó nemzetközi szervezetek is aktívan elő tudják mozdítani, idővel pedig akár ezek a transznacionális közösségek válhatnak a fejlesztés legértékesebb forrásaiá.

8.1. A HAZAUTALÁSOK MOBILIZÁLÁSA

A hazautalásokat erősítő stratégiáknak meg kell küzdeniük bizonyos kényszerhelyzetekkel, de bizonyos lehetőségeket ki is lehet használni. A hazautalásokat elősegítő politikák hatékonysága minden esetben más és más lesz, az anyaország pénzügyi, gazdasági és intézményi fejlettségének fokától függően.

- Az első fontos előfeltétel egy egészséges pénzügyi intézményrendszer megléte.

A megfelelő hitelnyújtási gyakorlatok fejlettsége, a bankok és vállalkozások közötti kapcsolódási pontok elégtelensége, a menedzseri szakértelem gyengesége, illetve a megfelelő infrastruktúra hiánya nem hozza meg a bankok kedvét és/vagy lehetőségét arra, hogy új pénzforrásokat vonzzanak be, vagy olyan mechanizmusokat állítsanak fel, amelyek a hazautalások egy részét megragadva, képesek azokat beruházási célok felé irányítani.

- A hazautalásokat közvetetten javító második előfeltétel olyan, erős és jól működő helyi kormányzatok megléte, amelyek képesek a pénzügyi környezetet és annak szabályrendszerét fejlesztő projekteket véghezvinni. Ilyen projekt lehet a HTA-k megerősítése, és fejlesztési projektekből való elkötelezett részvételük elősegítése, valamint a kollektív hazautalások termelési és szociális célok felé irányítása.
- A harmadik előfeltétel egy a képességeket jobban kibontani képes gazdasági környezet és az ehhez kapcsolódó alapvető infrastruktúra megléte. A hazautalásokat helyi szinten értékévé varázsolni igyekvő közvetlen politikák csak akkor lehetnek sikeresek, ha a gazdagabb adományozó államok jobban elkötelezik magukat az intézményi kapacitást növelő és a piaci és pénzügyi környezetet javító programok mellett.

Ezek a tényezők nem érintik közvetlenül a hazautalások áramlását vagy felhasználását, de bármely, a hazautalásokat megerősíteni kívánó projekt fenntarthatósága szempontjából elengedhetetlenek. Ennél közvetlenebb intézkedések is léteznek a hazautalások fejlesztési célra való felhasználásának hatékonyabbá tételére, és ezek elsősorban a pénzbeli hazautalások hivatalos csatornák irányába terelésében rejlenek.

8.2. A PÉNZBELI HAZAUTALÁSOK HIVATALOS CSATORNÁKBA IRÁNYÍTÁSA

A származási országok fejlődése szempontjából a hagyományos banki csatornákon keresztül áramló hazautalások lehetővé teszik kormányaik számára, hogy nagyobb ellenőrzést gyakorolhassanak a devizák felhasználása fölött, valamint bátorítsák a pénzeszközök produktív hasznosítását. Az általában ehhez javasolt politikai lépésekbe beletartoznak:

- A bankszámlával nem rendelkezők bankokba irányítása. A bankszámlával nem rendelkezők napi szinten jobban megérik a magas költségeket és nehézségeket, nem rendelkeznek hiteltörténettel, és nem kapnak más szolgáltatásokat sem a pénzintézetektől. A hazautalások küldőinek és fogadóinak bevezetése a bankszektorba csökkenthetné tranzakciós költségeiket.
- A bankszámlával nem rendelkezők bankokba irányítása nem csak jól működő, széles földrajzi lefedettségű (eldugott helyeket vagy konfliktusok sújtotta térségeket is elérő) bankok létrehozásának a kérdése. A célországokban működő bankokat bátorítani kell arra, hogy elérjék a migráns ügyfeleket is, például úgy, hogy legális lehetőséget teremtenek a számlanyitásra az országban egyébként illegálisan tartózkodó migránsok számára is. Emellett a migránsok országainak bankjainál el kell érni, hogy a beruházások elősegítésére kínáljanak a hazatérteknek reintegrációs segítséget.

- Mindezen struktúrák hiányában egy rövidtávú politikai lépés lehet a mikrofinanszírozás rendszere. Puri és Ritzema (1999) meglátása szerint a hazautalások mikrofinanszírozásba történő becsatornázása a helyi beruházások közvetett pénzbeli támogatásává válhatna. Mivel korábbi üzleti tapasztalatok híján lévő, egyébiránt sikeres migránsok dinamikus vállalkozási kísérletei alkalmával valóban mutatkoztak nehézségek, érdemes lehet a pénzügyi közvetítők bevezetése mellett érvelni, akik a migránsok hazautalásait fedezetként megkapva, azokat létező kis- és középvállalkozásokba irányítanák a kevésbé valószínű, egyénre szabott beruházási programok helyett. Mindezen túl a hazautalások és a mikrokölcsönök összekapcsolása a helyi piacokra erőteljes fejlesztési hatással bírna.

8.3. A TRANSZNACIONÁLIS MIGRÁCIÓ ÁLTAL GENERÁLT MAKROÖKONÓMIAI DINAMIKÁK TŐKETEREMTŐ HATÁSA

Orozco 5T-jéből és Guarnizo transznacionális gazdasági tevékenységeket leíró heurisztikus tipológiájából kiindulva, a beavatkozási lehetőségek széles spektruma tárul fel, amelyek a hazautalásokat és más beruházási forrásokat a közösségi segélyek, üzleti befektetések, turizmus és a nosztalgikus fogyasztás felé irányíthatják.

- A migráns szervezetek által folytatott közösségi segélyezés és más filantróp kezdeményezések igencsak felderítetlenek. Ebből a célból érdemes szorosabbra fűzni a kapcsolatot a létező HTA-kkal, illetve újabbak létrejöttét támogatni.
- Kevés fejlődő ország rendelkezik a saját diaszpóráját megcélzó turisztikai politikával. Ezen politikák hiánya hanyagságot és elveszített lehetőségeket rejt magában. A fejlesztési ügynökségeknek segíteniük kell a kormányoknak, hogy a külföldön élő népességet célzó politikák megszülessenek, olyan kisebb intézkedésektől kezdve, mint például a diaszpórák tagjainak országba való belépésekor a turistaadó elengedése vagy vámmentes javak behozatalának lehetősége.
- A kormányok, fejlesztési ügynökségek és a magánszektor, legyen szó kis kézműves cégekről vagy nagyobb társaságokról, italgártókról, zeneipari kiadókról, egy könnyen adódó lehetőséget találhatnak hatékony eladási technikák megerősítésére, ha termékeiket a diaszpórán belül olyan kisebb vállalkozóknál helyezik bizományba, ahol az adott termékekre van kereslet. Ez a kereslet aztán idővel túlnőhet a migráns közösségen, és jelentkezhet a fogadó ország egész társadalmában.

8.4. A DIASZPÓRÁK MINT A GAZDASÁGFEJLESZTÉS SZEREPLŐI

A diaszpóra elérése minden migránsokat küldő ország vagy fejlesztési ügynökség stratégiájának kulcseleme, ha a hazautalások fejlesztési célra való felhasználásáról van szó. Ilyen diaszpórákat megcélzó politikák lehetnek:

- az interakciók számának és az érdekeltségeknek növelése a politikai színtéren;
- kettős állampolgári jogok garantálása;
- olyan intézmények felállítása, amelyek leendő migránsok számára (El Salvador esetében a menekülteknek is) adnak tanácsot jogaikról és kötelezettségeikről;
- ezen intézmények tevékenységének kiterjesztése nagyobb és koncentráltabb diaszpórával rendelkező országokra, például a konzulátus mellett működő speciális iroda létrehozásával;
- a beruházások, a nemzetközi kereskedelem és a turizmus hálózatainak kiépítése, vagy meglevő hálózatainak megerősítése;
- a diaszpórabeli csoportok és HTA-k meghívása a fejlesztésről szóló párbeszéd fórumain való részvételre;
- a származási országok kormányainak a nemzetközi szervezetekkel és HTA-kkal való együttműködésének előmozdítása, hogy együtt végezzék a jövedelemtermelő tevékenységeket a helyi közösségekben.

8.5. A FEJLESZTÉSI ÉS MIGRÁCIÓS POLITIKÁK ÖSSZEHANGOLÁSA

A globális migráció növekvő jelentősége ellenére figyelemre méltó, hogy a migránsok jogait és érdekeit védeni képes nemzetközi együttműködés igencsak gyenge.

- Ahogy azt Bhagwati kifejti, nem létezik olyan Migrációs Világszervezet (World Migration Organization, WMO), amely egy szerződés alapján jött volna létre, és nemzetközileg meghatározott célkitűzések és működési elv alapján képes lenne felügyelni a globális migráció folyamatát. Ez azt mutatja, hogy a nemzetközi migrációra továbbra is egy a nemzetállamok szuverenitási körébe tartozó témaként tekintünk. Amellett viszont, hogy egyre inkább felismerjük a migráció nemzetközi fejlesztésben való fontosságát, és a migránsok már most is meglévő jelentős szerepét, ideje, hogy a migránsok jogait egy globális migrációs politikai keretbe foglaljuk, és így biztosítsunk számukra nagyobb védelmet.
- A migráció általában költséges és magas kockázattal jár, a költségek és kockázatok lefaragása tehát a migráció jóléti hatásainak szempontjából nagy lehetőségeket rejt magában. Azáltal, hogy a migránsok igen gyakran közvetítőket vesznek igénybe a

határon való átjutáshoz, a nekik fizetett összegek révén jóval több pénzt kell fizetniük, mint amennyi a migráció tulajdonképpeni költsége lenne. A munkaerő-vándorlás és a menekülthullámok átláthatóbb kezelése rendkívüli jelentőséggel bírna migránsok milliói és családjaik számára világszerte.

- A nemzetközi migráció megkönnyítésével a fejlődő országok jelentős hazautalási hullámban részesülnének. A nagyobb nemzetközi munkaerő-mobilitás irányába mutató egyik pozitív, de mégsem elég átütő példa a GATS-egyezmények jelenlegi fordulójának Mode-4 javaslata. A nemzetközi fejlesztési ügynökségeknek szintén a nagyobb mobilitás érdekében kellene nyomást gyakorolniuk.

A vita egy ironikus jellemzője, hogy bár a fejlesztési ügynökségek már élénken érdeklődnek a migráció és a hazautalások iránt, a hivatalos fejlesztési segélyezés továbbra sem fordít figyelmet az emberek mozgására. Ahogy arra de Haan (2001) felhívja a figyelmet, a fejlesztési politikák továbbra is az államot hangsúlyozzák mint beavatkozásuk terepét, annak ellenére, hogy a kiszolgáltatott csoportoknak sok tagja már az országhatároktól függetlenül szétszóródott. Az integrált vidékfejlesztési és más szektorális programok sem veszik figyelembe a tényt, hogy a háztartások jelentős részének egyes tagjai külföldön élnek hosszabb-rövidebb ideje. Mindenesetre míg a „szegény embereknek nyújtandó szociális szolgáltatásokat továbbra is elsősorban a fejlődő országok kormányainak kell biztosítaniuk”, és az „adományozó kormányok felelőssége marad a megfelelő segélyezés” (Ramphele, idézi DFID 2003: 43), mind a helyi, mind az adományozó kormányok nyerhetnek azzal, ha a migránsokra a fejlődés forrásaiként tekintenek, és figyelembe veszik a népesség mobilitásának fejlesztési hatásait a konkrét politikák és tervezetek megalkotásakor.

EGY FIGYELMEZTETŐ MEGJEGYZÉS

Susan Martin (2001) felteszi a kérdést, hogy míg a hazautalások jótékony hatással vannak az otthon maradt családra és az egész társadalomra, nem túl költségesek-e a külföldön letelepedők számára? Milyen veszteségekkel jár egy migránsnak, ha a hazautaláshoz elegendő erőforrást akar megtakarítani, és félretenni? Vajon azzal, hogy a pénzt hazaküldik, lemondanak arról a lehetőségről, hogy mindezt oktatásba és képzésbe fektessék be? Az elvárt hazautalás az adóskötelezettség egy új fajtája, amelyet a migráció egyéb költségeinek megtérítése után kell kifizetni? A nemzetközi fejlesztési ügynökségeknek meg kell bizonyosodniuk arról, hogy a hazautalásokra mint fejlesztési eszközre irányuló újdonsült figyelmük nem helyez-e újabb terheket az amúgy is kiszolgáltatott csoportokra.

Ahhoz, hogy a globális diaszpórák kiaknázatlan erejét az otthoni közösségek és

anyaországok érdekében felhasználhassák, a migránsoknak és menekülteknek jobban kell hallatniuk hangjukat. A fejlesztési ügynökségeknek fel kell ismerniük, hogy a hazautalások a fejlődés nélkülözhetetlen forrásai, ugyanakkor azt is, hogy ezek alapjaikban különböznek másfajta pénzáramlásoktól, mert az elköteleződés és szeretet társadalmi kötelekeire és hálózataira épülnek. A hazautalásokkal kapcsolatos politikák jelenlegi instrumentalizmusának fogalmi és gyakorlati szempontból is jót tesz a változás. Ha bárkinek az a célja, hogy a hazautalások „jobban” dolgozzanak a fejlődés érdekében, nem a migránsoktól kell „átirányítani” vagy „elvezetni” a pénzbeli transfereket a fejlesztés irányába, hanem egy olyan környezet kialakulását kell „elősegíteni” és „lehetővé tenni”, ahol mind a pénzbeli, mind a társadalmi hazautalások vonzóvá és az adományozók számára könnyűvé válnak. Csakis ebben az esetben lesznek valódi partnerek a migránsok és a menekültek a nemzeti és globális fejlesztési projekteken.

Fordította: Pintér Ádám

Az eredetivel egybevetette: Soltész Béla

FÜGGELÉK

6.táblázat:

A transznacionális gazdasági tevékenységek heurisztikus tipológiája

A csere iránya	A hazautalás oka	A csere típusa	Támogató	Kedvezményezett	Kedvező hatások	Indikátorok	
						Mikroszintű	Makroszintű
Észak-Dél	Rokonsági kötelekeken alapuló szolidaritás Kölcsönös kötelezettségek Társadalmi elismerés vágya	Családi hazautalások	Migráns egyének, család	Rokonok, barátok	Családi megélhetés	Hazautalások a háztartási bevétel százalékában	Hazautalások az export és a FDI százalékában
		Családi befektetések	Migráns egyének, család	Rokonok	Családi humántőke* Családi társadalmi tőke** Családi jólét***	Hazautalások a család lakhatásba, tartós fogyasztási cikkekbe és oktatásba való befektetéseinek százalékában	Migránsok részvétele a lakáspiacon Migráns családok humántőkéje
		Közösségi segély	Migráns társulások	Közösségi szerveződések, helyi civil szervezetek	Fejlesztési projektek, filantróp tevékenység	Helyi projektekhez való hozzájárulás	A regionális gazdasághoz való aggregált hozzájárulás
	Profitszerzés Társadalmi elismerés vágya	Üzleti befektetés	Migráns egyének, család	Rokonok, barátok, üzleti partnerek	Kis- és középméretű vállalkozások	Átlagos üzleti befektetések: létrejött munkahelyek	A regionális gazdasághoz való aggregált hozzájárulás
Dél-Észak	A nemzeti / regionális kulturális gyakorlatok, identitások reprodukciója	Hazai javak fogyasztása	Migráns egyének, család	A származási országok üzleti vállalkozásai Adott etnikai csoportra jellemző gazdasági tevékenysége külföldön	Fogyasztási javak, kulturális javak és szolgáltatások (hírek, zene, művészet, stb.) exportja	Egy főre / háztartásra jutó hazai termékek és szolgáltatások átlagos fogyasztása külföldön	Az azonos állampolgárságú fogyasztókhoz (tkp. migránsok) felelő irányuló export százalékos aránya
Észak-Észak	A transznacionális szociális, kulturális, gazdasági és politikai viszonyok fenntartása	Pénzbeni és nem pénzbeni transzferek Telekommunikáció Légi közlekedés Média	Migráns egyének, család	Nagy pénzügyi, kommunikációs és légitársasági cégek Adott etnikai csoportra jellemző gazdasági tevékenysége	A családi hazautalások továbbításának vállalati kontrollja és nyeresége, a cégek piaci ellenőrzésének kiterjedése	Adott etnikai csoportra jellemző gazdasági tevékenységhez tartozó piaci dinamikák és üzleti részesedés	A teljesített családi hazautalások, biztosított nemzetközi hitelfelvétel, hazai etnikumú turisták száma, nemzetközi telefonhívások percben

* Beleértve a rokonok oktatását és képzését

** Beleértve a rokonok migrációs költségeit

*** Beleértve a lakásfelújítást, háztartási tartós fogyasztási cikkek (elektronikai, közlekedési eszközök) beszerzését és vásárlását, egészségmegőrzést

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Adams, Richard H. - Page, John (2003): *The impact of international migration and remittances on poverty*. A migránsok hazautalásairól szóló DFID/Világbank konferenciára benyújtott előadás. London, október 9–10.
- Aparicio Gómez, Rosa - Gimenez Romero, Carlos (2003): *Migración Colombiana en España*. IOM.
- Athukorala, Premachandra (1993): *Enhancing Developmental Impact of Migrant Remittances: A Review of Asian Experiences*. Asian Regional Programme on International Labour Migration; ILO-UNDP Project.
- Black, Richard (2003): *Soaring Remittances Raise New Issues*. Migration Policy Institute, Migration Information Source.
- Buch, Claudia M. - Kuchulenz, Anja - Le Manchec, Marie-Helene (2002): Worker Remittances and Capital Flows. In: *Kiel Working Paper*, No. 1130. Kiel Institute for World Economics.
- Berthelsen, John (2003): Overseas Labor: Mother's Milk for Poor Nations. In: *Asia Times*, júl. 22. Interneten: http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/EG23DJ01.html (Letöltve: 2003.10.30.).
- Bézar, Gwenn (2002): *Global Money Transfers: Exploring the Remittances Gold Mine*. Celent Communications LLC. Interneten: <http://www.celent.net> (Letöltve: 2003.05.12.).
- De Haan, Arjan (2000): Migrants, Livelihoods, and Rights: The relevance of migration in development policies. In: *Social Development Working Paper*, No. 4.
- Department for International Development (DFID) (2003): *Report and Conclusions from the International Conference on Migrant Remittances*. London, október 9–10.
- El-Qorchi, Mohammed - Munzele, Samuel - Wilson, John F. (2002): *Informal Funds Transfer Systems: An analysis of the informal hawala system*. IMF.
- Gamburd, Michele Ruth (2000): *The Kitchen Spoon's Handle: Transnationalism and Sri Lanka's Migrants Housemaids*. Cornell University Press.
- Gardner, Katy (1995): *Global Migrants, Local Lives: Travel and Transformation in Rural Bangladesh*. Clarendon Press.
- Gammeltoft, Peter (2002): Remittances and Other Financial Flows to Developing Countries. In: *International Migration Review*, Vol. 40., No. 5.: 181-211.
- Guarnizo, Luis Eduardo (2003): The Economics of Transnational Living. In: *International Migration Review*, Vol. 37., No. 3.: 666-699.
- Horst, Cindy - Van Hear, Nicholas (2002): Counting the cost: refugees, remittances and the war against terrorism. In: *Forced Migration Review*, júl. 14.: 32-34.

- Indian Ministry of Foreign Affairs [India külügyminisztériuma] (2002): *The Indian Diaspora*. Interneten: <http://indiandiaspora.nic.in> (Letöltve: 2003.05.17.).
- IMF (2001): *Balance of Payments Statistics Yearbook [Fizetésimérleg-statisztikai Évkönyv]*. IMF.
- International Organization for Migration (IOM) (2003): *World Migration 2003: Managing Migration – Challenges and Responses for People on the Move*. IOM.
- Koser, Khalid (2002): Krig og Fred i Eritrea. In: *Den Ny Verden*, Vol. 3.: 12-27.
- Levitt, Peggy (2001): *The Transnational Villagers*. University of California Press.
- Levitt, Peggy (1996): *Social Remittances: A Conceptual Tool for Understanding Migration and Development*. Interneten: www.hsph.harvard.edu/hcpds/wpweb/96_04.pdf (Letöltve: 2003.05.17.).
- Lowell, Briant Lindsey - de la Garza, Rodolfo O. (2000): *The developmental role of remittances in US Latino communities and in Latin American countries*. Az Inter-American Dialogue és a Tomas Rivera Policy Institute projektzáró jelentése.
- Martin, Susan F. (2001): *Remittance Flows and Impact*. A Multilateral Investment Fund és az Inter-American Development Bank által a hazautalások fejlesztési szerepéről szóló regionális konferenciára készült előadás.
- Martin, Philip - Martin Susan F. - Weil, Patrick (2002): Best Practice Options: Mali. In: *International Migration*, Vol. 40., No. 3.: 87-99.
- Mellyn, Kevin (2003): *Worker Remittances as a Development Tool: Opportunity for the Philippines*. Asian Development Bank.
- Meyers, Deborah Waller (1998): Migrant Remittances to Latin America: Reviewing the Literature. In: *Inter-American Dialogue and the Thomás Rivera Policy Institute Working Papers*, május.
- Mohan, Giles - Zack-Williams, A. B. (2002): Globalisation from below: Conceptualising the role of the African diasporas in Africa's development. In: *Review of African Political Economy*, No. 92.: 211-236.
- O'Neil, Kevin (2003): Using Remittances and Circular Migration to Drive Development. In: *Migration Information Source*, június 1.
- Orozco, Manuel (2003a): *Worker Remittances in an International Scope*. A Multilateral Investment Fund és az Inter-American Development Bank által megrendelt tanulmány. Inter-American Dialogue.
- Orozco, Manuel (2003b): *The Impact of Migration in the Caribbean and Central American Region*. Canadian Foundation for the Americas.
- Orozco, Manuel (2003c): Remittances, the Rural Sector, and Policy Options in Latin America. In: *Migration Information Source*, június 1. Migration Policy Institute.

- Orozco, Manuel (2003d): *The Future Trends and Patterns of Remittances to Latin America*. Az Inter-American Development Bank által Mexikóban rendezett, a hazautalások fejlesztési hatásairól szóló konferencián elhangzott előadás, október 28.
- Orozco, Manuel (2000): *Remittances and Markets: New Players and Practices*. Inter-American Dialogue; The Thomas Riviera Institute.
- Pastore, Ferruccio (2003): „More Development for Less Migration” or „Better Migration for More Development”? *Shifting priorities in the external dimension of European Migration Policy*. A Cicero Foundation nemzetközi szakértői szemináriumán elhangzott előadás, Róma, november 13–14.
- Puri, Shivani - Ritzema, Tineke (1999): Migrant Worker Remittances, Micro-finance and the Informal Economy: Prospects and Issues. In: *Working Paper No. 21*. International Labour Office (ILO).
- Ramamurthy, Bhargavi (2003): International Labour Migrants: Unsung heroes of globalisation. In: *Sida Studies*, No. 8.
- Ratha, Dilip (2003): *Worker's Remittances: An important and stable source of external finance*. Global Development Finance.
- Rogers, Ali (1999): Remittances and underground banking in Asian economies. In: *Traces* 6. Interneten: www.transcomm.ox.ac.uk/traces/issue6.htm (Letöltve: 2003.05.17.)
- Russell, Sharon Stanton (1986): Remittances from International Migration: A Review in Perspective. In: *World Development*, Vol. 14., No. 6.: 77-96.
- Salazar Parrenas, Rhacel (2002): The Care Crisis in the Philippines: Children and Transnational Families in the New Global Economy. In: *Global Women: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*. Szerk.: Ehrenreich, Barbara - Hochschild, A. Russel Granta Books.
- Sander, Cerstin (2003): *Migrant Labour Remittances to Africa: Reducing Obstacles to Developmental Contributions*. Bannock Consulting. Az International Conference on Migrant Remittances konferenciára készült előadás.
- Sørensen, Ninna Nyberg (2002): New Landscapes of Migration: Transnational Migration between Latin America, the U.S. and Europe. In: *Beyond Home and Exile: Making Sense of Lives on the Move. Occasional Paper*, No. 23. International Development Studies. Szerk.: Frederiksen, B.Folke - Sørensen, Ninna Nyberg. Roskilde University.
- Sørensen, Ninna Nyberg - Van Hear, N. (2003): *Sustainable Repatriation to Somaliland*. Danish Institute for International Studies.
- Tiemoko, Richmond (2003): Migration, Return and Socio-Economic Change in West Africa: The Role of Family. In: *Sussex Migration Working Paper*, No. 15. Sussex Centre for Migration Research.

Van Doorn, Judith (2001): *Migration, remittances and small enterprise development*. International Labour Office (ILO).

Van Hear, Nicholas (2003): Refugee Diasporas, Remittances, Development, and Conflict. In: *Migration Information Source*, június 1. Migration Policy Institute.